

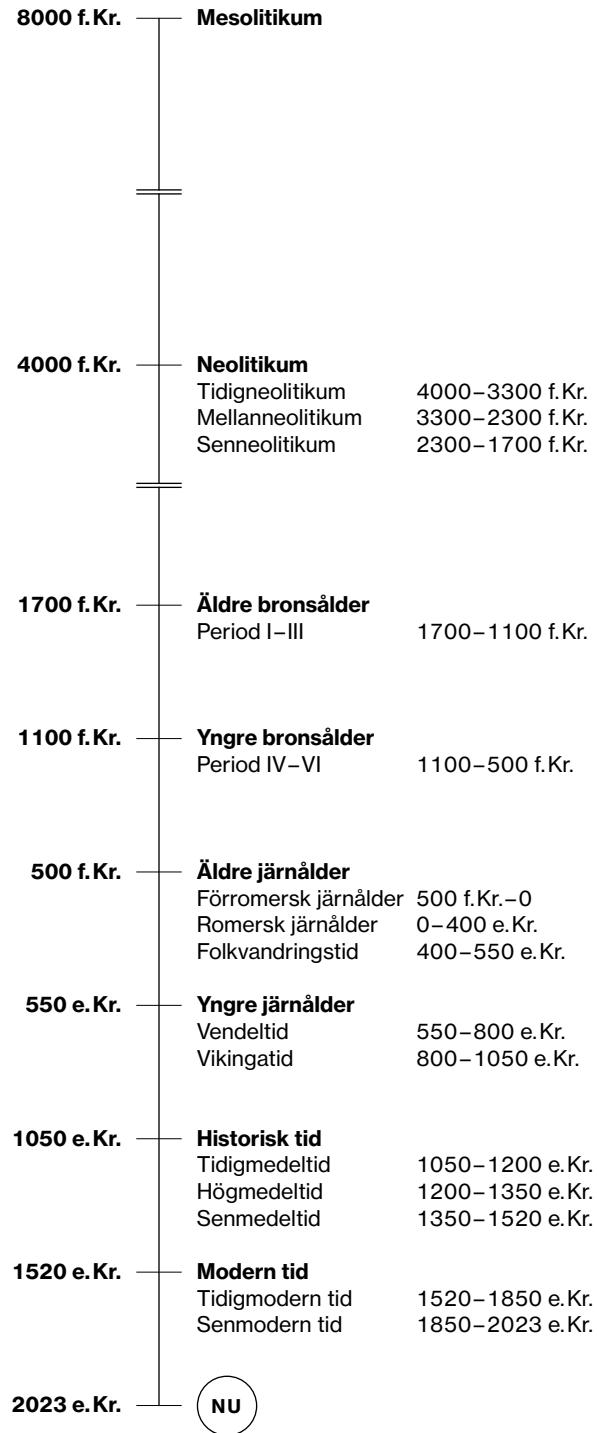
Ytterbostugan, Nyköping

Arkeologisk förundersökning

Fornlämning L1982:6935
Ytterbostugan 1:27
Tunabergs socken
Nyköpings kommun
Södermanlands län
Södermanland

Av REIDAR MAGNUSSON

ARKEOLOGISK
PERIODINDELNING
FRÅN
STENÅLDER
TILL
NUTID

Ytterbostugan, Nyköping

Arkeologisk förundersökning

Fornlämning LI982:6935

Ytterbostugan 1:27

Tunabergs socken

Nyköpings kommun

Södermanlands län

Södermanland

Av REIDAR MAGNUSSON

Denna rapport har framställts av ett företag
vars miljöledningssystem är certifierat enligt ISO 14001
av Svensk Certifiering Norden AB

STIFTELSEN KULTURMILJÖVÅRD
PILGATAN 8 D
721 30 VÄSTERÅS

Tel: 021-80 62 80
E-post: info@kmmmd.se

© Stiftelsen Kulturmiljövård 2023

Samtliga foton av Reidar Magnusson.

OMSLAG

Vy över den närbelägna stensättningen LI983:4762.

Upphovsrätt, där inget annat anges, enligt Publik Licens 4.0 (CC BY)
<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

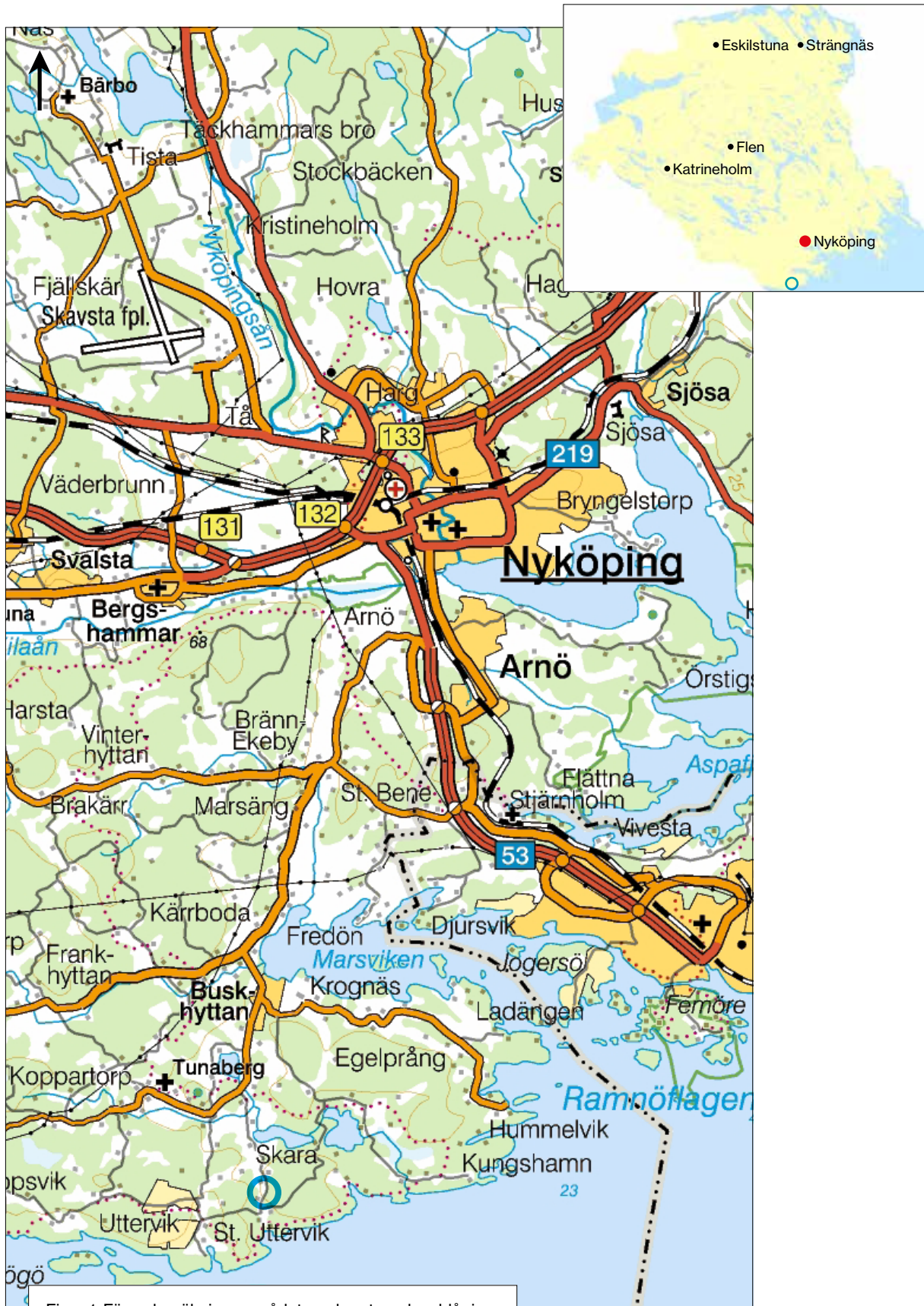
Lantmäteriets kartor omfattas inte av ovanstående licensiering.
Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Medgivande 5003419.

ISBN 978-91-8041-155-4

INNEHÅLL

Sammanfattning	5
Inledning.	5
Syfte	5
Förundersökningsområdet.	6
Topografi och fornlämningsmiljö	6
Metod och genomförande	9
Undersökningsresultat.	9
Tolkning och utvärdering	12
Referenser	13
Kart- och arkivmaterial	13
Litteratur.	13
Tekniska och administrativa uppgifter	14
Bilagor	15
Bilaga 1. Schakttabell	15
Bilaga 2. Anläggningstabell	15
Bilaga 3. Vedartsanalys	16
Bilaga 4. ¹⁴ C-analys	17

Figur 1. Förundersökningsområdet markerat med en blå ring. Utdrag ur Terrängkartan. Skala 1:50 000.

Sammanfattning

Inom Ytterbostugan, beläget i östra utkanterna av Kolmården i södra delarna av Nyköpings kommun i Södermanlands län, har Stiftelsen Kulturmiljövård (KM) genomfört en arkeologisk förundersökning. Den avsåg delar av bopplatsen L1982:6935 som var aktuell för avstyckning av tomt för fritidsbebyggelse.

Vid förundersökningen påträffades ett stenskott stolphål som daterades till vikingatid. Inga fynd gjordes. Då fornlämningen inte var omfattande kan den efter denna förundersökning anses vara undersökt och borttagen inom undersökningsområdet.

Inledning

Stiftelsen Kulturmiljövård (KM) har genomfört en arkeologisk förundersökning inom Ytterbostugan, som är beläget i Nyköpings kommuns sydligaste delar i Södermanlands län. Förundersökningen föranleddes av en tomtavstyckning med avsikt att anlägga fritidsbebyggelse på tomt. Den tilltänkta tomt omfattade delar av den förhistoriska bopplatsen L1982:6935 vilket medförde att Länsstyrelsen beslutade om en arkeologisk förundersökning av den planerade tomt inom Ytterbostugan 1:27. Undersökningen bekostades av markägaren Jan Randbäck.

Syfte

Förundersökningens syfte var att avgränsa fornlämningen inom förundersökningsområdet. Dessutom syftade förundersökningen till att fastställa bopplatsens karaktär, innehåll och datering. Förundersökningens resultat skulle kunna tjäna som underlag för Länsstyrelsens vidare tillståndsgivning i ärendet samt för samhällsplanering. Förundersökningens resultat var av betydelse för den planerade avstyckningen och markförsäljningen.

Förundersökningsområdet

I fornlämningens västra del, utanför det nu aktuella förundersökningsområdet, påträffades vid den tidigare utredningen lerklining i ett trädgårdsland. Detta kombinerat med att det vid rutgrävning påträffades ett lager med kolfragment på flera ställen inom fornlämningen föranledde att boplatsen LI982:6935 registrerades i Kulturmiljöregistret (KMR) (Runeson & Hermodsson 2012:9).

Figur 2. Förundersökningsområdets södra del med dess tallplantering från öst-sydöst.

Förundersökningsområdet är cirka 2 500 m² stort och har relativt nyligen varit uppodlat vilket framgår av exempelvis generalstabskartan från 1960. Nu består den del av fornlämningen som ligger inom förundersökningsområdet av en tallplantering (figur 2). Förundersökningsområdet omfattar större delen av LI982:6935 samt resterande delar av den planerade tomten som ligger norr och öster om fornlämningen.

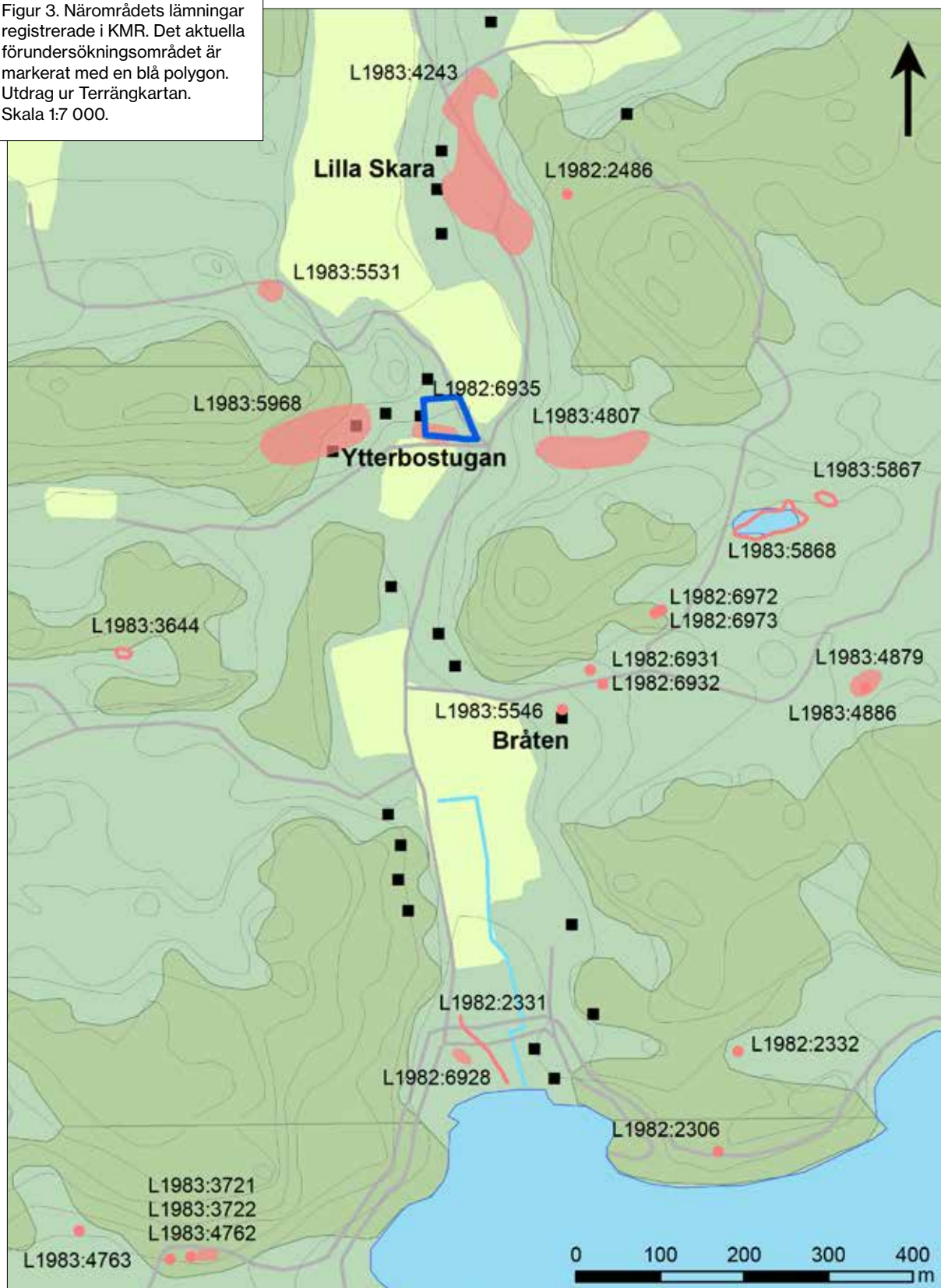
Topografi och fornlämningsmiljö

Den aktuella platsen ligger i de sydöstra delarna av Kolmårdenskogarna, cirka 8 km öster om Nävekvärn. Under medeltid och historisk tid var området en del av Tuna bergslag och i omkringliggande område finns flertalet lämningar från bergsbruket och den relaterande metallframställningen (t.ex. Magnusson 2020). Arvet efter detta finns även kvar i flertal ortnamn som till exempel Buskhyttan och Frankhyttan.

Under historisk tid etableras också flertalet nya torpbebyggelser i Kolmården, som en konsekvens av det ökande utnyttjandet inom skogs- och bergsbruket.

Figur 3. Närområdets lämningar registrerade i KMR. Det aktuella förundersökningsområdet är markerat med en blå polygon. Utdrag ur Terrängkartan. Skala 1:7 000.

I området finns också flertalet boplatser från stenåldern, både från yngre och äldre delar av perioden. De gropkeramiska boplatserna L1983:4243 och L1983:4685 ligger enbart 300–700 meter norr om förundersökningsområdet. Däremot finns det desto färre kända lämningar från brons- och järnåldern. Senare forskning har dock visat att ett intensivt utmarksbruk även sker under dessa perioder (Hennius 2021). De lösfynd som gjorts i ett närbeläget trädgårdsland, L1983:5546, indikerar att där ligger en bronsåldersboplats.

Den aktuella boplatserna ligger cirka 15–20 meter över havet, vilket har gjort att man bedömt att den som äldst kan vara från brons- eller järnålder. Fynden av lerklining och ett lager med kol ger ingen tydlig bild av dess funktion, men det finns en viss potential att kunna placera lämningen från brons-/järnålder eller framåt och med en funktion i skogsbruk och/eller metallframställning. Närområdet är kuperat med skogklädda höjder med stora partier berg i dagen. Dalgångarna är ganska smala och enbart delvis uppodlade.

Tabell 1. Lämningar markerade i figur 3.

Lämningsnr	Beskrivning	Antikvarisk bedömning
L1982:2306	Gränsmärke	Övrig kulturhistorisk lämning
L1982:2331	Färdväg	Övrig kulturhistorisk lämning
L1982:2332	Kolningsanläggning	Övrig kulturhistorisk lämning
L1982:2486	Gränsmärke	Övrig kulturhistorisk lämning
L1982:6928	Område med skogsbrukslämningar	Övrig kulturhistorisk lämning
L1982:6935	Den nu aktuella boplatserna	Fornlämning
L1983:3644	Gruvhål	Övrig kulturhistorisk lämning
L1983:3721	Stensättning	Fornlämning
L1983:3722	Stensättning	Fornlämning
L1983:4243	Boplats	Fornlämning
L1983:4685	Boplats	Fornlämning
L1983:4762	Stensättning	Fornlämning
L1983:4763	Röse	Fornlämning
L1983:4807	Boplats	Fornlämning
L1983:4879	Boplats	Fornlämning
L1983:4886	Hällristning, skålgropar	Fornlämning
L1983:5531	Boplats	Fornlämning
L1983:5546	Fyndplats för avsatsyxa av brons, hålmejsel av grönsten och fyrsidig yxa av skiffer	Övrig kulturhistorisk lämning
L1983:5867	Brott/Täkt, marmorbrott	Övrig kulturhistorisk lämning
L1983:5868	Brott/Täkt, marmorbrott	Övrig kulturhistorisk lämning
L1983:5968	Boplats (sannolikt felinritad)	Ingen antikvarisk bedömning
L1983:6931	Husgrund historisk tid	Övrig kulturhistorisk lämning
L1983:6932	Husgrund historisk tid	Övrig kulturhistorisk lämning
L1983:6972	Gränsmärke	Övrig kulturhistorisk lämning
L1983:6973	Gränsmärke	Övrig kulturhistorisk lämning

Metod och genomförande

Förundersökningen genomfördes genom att schakt grävdes med grävmaskin. Matjorden skalades skiktvis av tills opåverkad marknivå nåddes. De första schakten togs upp inom fornlämningens registrerade utbredning för att fastställa dess karaktär, innehåll och datering. Därefter placerades schakt i det övriga förundersökningsområdet för att avgränsa fornlämningen. Vid behov rensades påträffade möjliga anläggningar med handredskap för att fastställa deras status. Påträffade anläggningar undersöktes och provtogs. Anläggningar undersöktes till 50% och dokumenterades i plan och sektion.

Om fynd påträffades skulle dessa samlas in om de kunde knytas till förundersökningens syfte. Fynd som bedömdes vara från 1850 eller senare noterades men insamlades inte.

Vid förundersökningen planerades för att analysera två vedartsprover och ett makrofossilprov. Vedartsprover analyserades av Ulf Strucke, Antraco, och syftade till att ta reda på vedartens egenålder inför datering. Makrofossilprovet analyserades av Stefan Gustafsson, Arkeologikonsult, och syftade till att bredda urvalet för datering samt undersöka metodens potential för eventuella vidare undersökningar. Dessa prover avsågs att insamlas från anläggningar eller lager som tydligt kunde knytas till fornlämningen. Vidare planerades för en datering med ¹⁴C-analys vid Ångströmlaboratoriet, Uppsala universitet, med syfte att datera fornlämningen. Den planerades att genomföras på daterbart material med låg egenålder från antingen vedart eller makrofossil.

Framkom anläggningar och kulturlager i större omfattning skulle arbetet avbrytas och Länsstyrelsen kontaktas för samråd.

Grävda schakt fylldes igen av markägaren efter avslutad förundersökning.

Undersökningsresultat

Sex schakt togs upp inom förundersökningsområdet (figur 4). Totalt schaktades 140 m² upp. Detta utgjorde cirka 10% av den mark som inte bestod av väg, dike eller befintliga markanläggningar inom förundersökningsområdet. Inom den del av L1982:6935 som låg inom förundersökningsområdet, men inte berördes av befintlig väg, schaktades 69 m² upp, vilket utgjorde 19% av ytan.

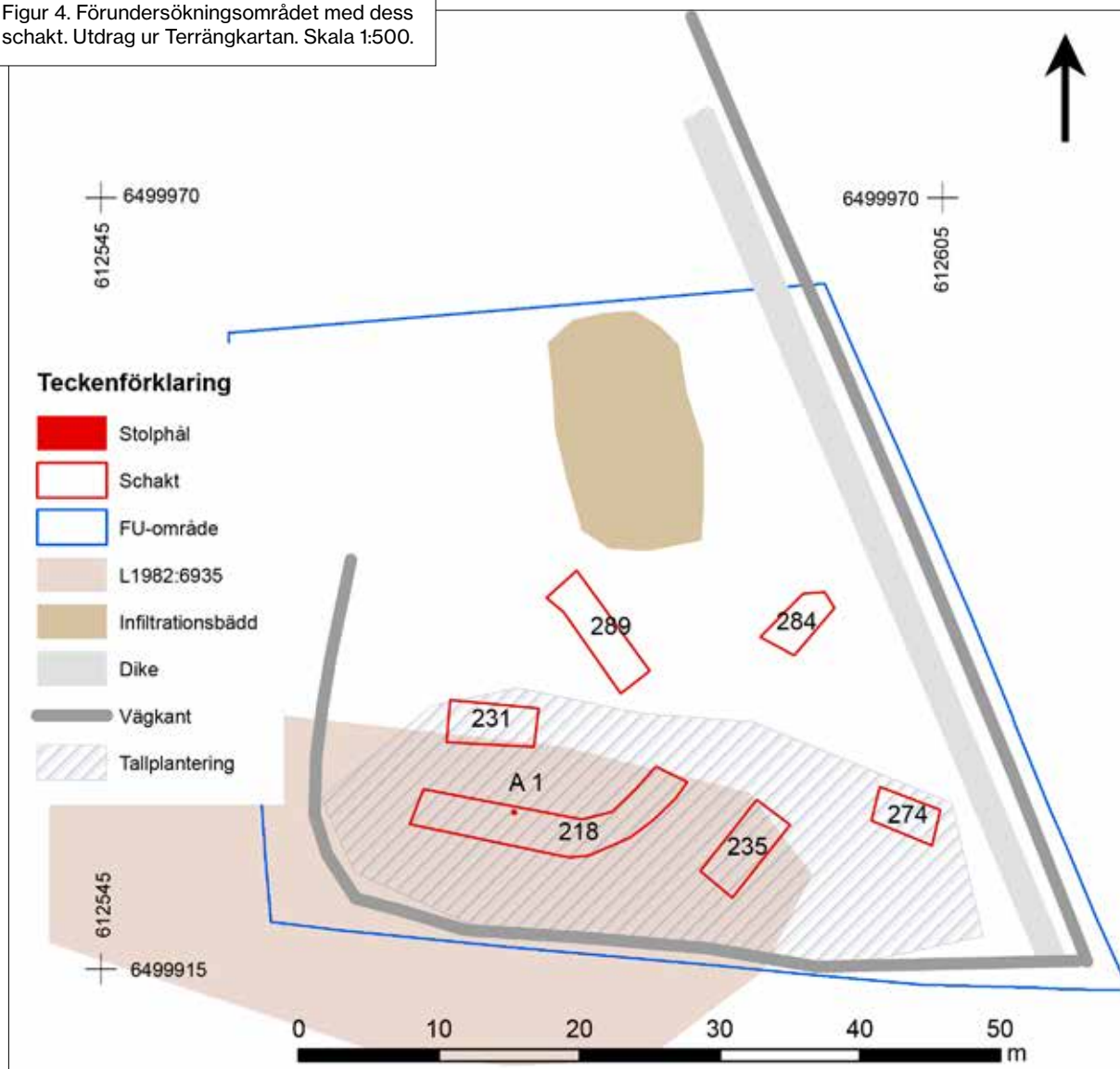
Typiskt sett schaktades det igenom omkring 0,3 meter lätt humös siltig sand, som utgjorde matjorden. Under denna fanns ett ljust sandlager som utgjorde undergrunden.

Det som tidigare beskrivits som ett lager av kolfragment (Runeson & Hermodsson 2012:17) påträffades vid förundersökningen. Inom området som utgjorde L1982:6935 fanns det inslag av kol och sot i den nedre delen av matjordslagret. Vid denna förundersökning bedömdes dock mängden så liten att den inte utgjorde ett lager. Det är vanligt att stöta på mindre mängder kol och sot i de undre skikten av matjordslagret i äldre åkermark, mängden som påträffades var inte på något sätt anmärkningsvärd.

Vid förundersökningen påträffades en anläggning – ett stenskott stolphål (figur 5), som undersöktes (figur 6). Stolphålet var påfallande grunt för den lösa jordmånen. Träkol från gran (bilaga 3) med viss egenålder påträffades i dess fyllning, detta analyserades med ¹⁴C-metoden vilket gav en datering till vikingatid, 776–990 e.Kr. (kal. 2 sigma) (bilaga 4).

Inga fynd påträffades vid förundersökningen.

Figur 4. Förundersökningsområdet med dess schakt. Utdrag ur Terrängkartan. Skala 1:500.

Figur 5. Stolphålet A1 i plan. Foto från söder.

Figur 6. Stolphålet A1 i sektion. Foto från söder.

Tolkning och utvärdering

Viss verksamhet har förekommit på platsen under förhistorisk tid, vilket det stolphål som daterades till vikingatid indikerar. Då anläggningar och fynd i övrigt inte påträffades så bör inte registrering som *boplats* kvarstå inom förundersökningsområdet. Beskrivning och utbredning för L1982:6935 justeras i KMR efter förundersökningens resultat.

Figur 7. Schakt 289 från norr.

Referenser

Kart- och arkivmaterial

Rikets allmänna kartverks arkiv

Generalstabskartan 1960, J133-9Hod60, Bogslöt

Häradsekonomska kartan cirka 1900, J112-56-14, Nävekvärn

Litteratur

Runeson H. & Hermodsson Ö. 2012. *Elkabel kring Uttervik och Skarastugan*. Stiftelsen Kulturmiljövård rapport 2012:13.

Hennius, A. 2021. *Outlanders? Resource Colonisation, Raw Material Exploitation and Networks in Middle Iron Age Sweden*. Occasional Papers in Archaeology 73. Uppsala. Department of Archaeology and Ancient History.

Magnusson, R. 2020. *Hyttor i Tuna hytta. Lämningar efter senmedeltida kopparanrikning*. Stiftelsen Kulturmiljövård rapport 2020:83.

Tekniska och administrativa uppgifter

<i>Stiftelsen Kulturmiljövård projektnr:</i>	KM22041
<i>Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum:</i>	431-747-2022, 2022-04-22
<i>Typ av undersökning:</i>	Arkeologisk förundersökning
<i>Undersökningsperiod:</i>	5 juli 2022
<i>Personal:</i>	Reidar Magnusson (projektledare)
<i>Landskap:</i>	Södermanland
<i>Län:</i>	Södermanland
<i>Kommun:</i>	Nyköping
<i>Socken:</i>	Tunaberg
<i>Fastighet:</i>	Ytterbostugan 1:27
<i>Fornlämning:</i>	LI982:6935
<i>Koordinater:</i>	X612557/Y6499918
<i>Koordinatsystem:</i>	SWEREF 99 TM
<i>Höjdsystem:</i>	RH 2000
<i>Inmätningmetod:</i>	RTK-GPS
<i>Dokumentationshandlingar:</i>	Inga dokumentationshandlingar utöver denna rapport.
<i>Fynd:</i>	Inga fynd påträffades.

Bilaga 1. Schakttabell

Schakt	Topografiskt läge	Jordmån	Djup (m)	Area (m ²)	Anläggningar
218	Plan mark, tallplantering	Överst 0,35 m matjord av lätt humös siltig sand med inslag av kol och sot i matjordens understa skikt, sedan sand.	0,4	49	A 1
231	Svag sydslutning, tallplantering	Överst 0,25 m matjord av lätt humös siltig sand med inslag av kol och sot i matjordens understa skikt, sedan sand som var rik på sten, 0,2–0,4 m i storlek. Tecken på stenlyft.	0,4	20	–
235	Plan mark, tallplantering	Överst 0,35 m matjord av lätt humös siltig sand med inslag av kol och sot i matjordens understa skikt, sedan sand.	0,4	20	–
274	Plan mark, Öppen skogsmark	Överst 0,25 m matjord av lätt humös siltig sand, sedan sand med inslag av sten, 0,2–0,5 m i storlek.	0,4	12	–
284	Plan mark, Öppen skogsmark	Överst 0,3 m matjord av lätt humös siltig sand, sedan sand.	0,35	14	–
289	Öppen mark, svag sydslutning	Överst 0,25 m matjord av lätt humös siltig sand, sedan sand.	0,35	25	–

Bilaga 2. Anläggningstabell

Anläggning	Typ	Fyllning	Anmärkning	Längd (m)	Bredd (m)	Djup (m)	Schakt
A1	Stolphål	Lätt humös siltig sand	Stenskott med stenar, upp till 0,25 m i storlek. Relativt grunt från nuvarande marknivå. Skålformad botten. Kol från fyllningen daterat till 776–990 e.Kr. (kal. 2 sigma).	0,4	0,4	0,18	218

ProjektId 2573

Södermanland, Nyköpings kommun, Tunabergs socken, Ytterbostugan 1:27, L1982:6935 (Tunaberg 661), Boplats

Stolphål, A209

Provet rensades från sotblandad jord varav tre fragment var hopkittade. Resterande träkol var av välvuxen gran.

Vikt (g)	Analyserad vikt (g)	Fragment	Analyserat antal	Gran	Sotig jord
0,1	0,1	13	13	10	3

Uppsala 2022-10-10

UPPSALA
UNIVERSITET

Ångströmlaboratoriet
Tandemlaboratoriet

Kol-14 gruppen

Besöksadress:
Ångström Laboratoriet
Lägerhyddsvägen 1

Postadress:
Box 529
751 21 Uppsala

Telefon:
018 – 471 3124

Telefax:
018 – 55 5736

Hemsida:
<http://www.tandemlab.uu.se>

E-post:
radiocarbon@physics.uu.se

Reidar Magnusson
Stiftelsen Kulturmiljövård
Box 90107
120 21 STOCKHOLM

Resultat av ¹⁴C datering av träkol från L1982:6935, Nyköping, Södermanland. (p 4565)

Förbehandling av träkol:

1. Synliga rottrådar borttages.
2. 1 % HCl tillsätts (10 h, under kokpunkten) (karbonat bort).
3. 1 % NaOH tillsätts (10 h, under kokpunkten). Löslig fraktion fälls genom tillsättning av konc. HCl. Fällningen som till största delen består av humusmaterial, tvättas, torkas och benämns fraktion SOL. Olöslig del, som benämns INS, består främst av det ursprungliga organiska materialet. Denna fraktion ger därför den mest relevanta åldern. Fraktionen SOL däremot ger information om eventuella föroreningars inverkan.

Före mätningen av ¹⁴C-innehållet i acceleratoren förbränns det tvättade och intorkade materialet, surgjort till pH 3, till CO₂-gas som i sin tur grafiteras genom en Fe-katalytisk reaktion. I den aktuella undersökningen har fraktionen INS daterats.

RESULTAT

Labnummer	Prov	δ ¹³ C‰ V-PDB	¹⁴ C ålder BP
Ua-75461	L1982:6935, A209	-26,0	1 144 ± 30

Med vänliga hälsningar

Maximilian Schmidt
Maximilian Schmidt
2022.10.11
10:49:28 +02'00'

Maximilian Schmidt/Daniel Primetzhofer

Kalibreringskurvor

